

COLECȚIA
DUMITRU
STĂNILOAE
OPERE COMPLETE
seria TRADUCERI

III

SFÂNTUL
CHIRIL
ARHIEPISCOPUL
ALEXANDRIEI

DIALOGURI
DESPRE
SFÂNTA TREIME

TRADUCERE DIN LIMBA GREACĂ VECHĂ ȘI NOTE
DE PREOT ACADEMICIAN **DUMITRU STĂNILOAE**

CARTE PUBLICATĂ CU BINECUVÂNTAREA
PREFERICITULUI PĂRINTE **DANIEL**
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

EDITURA **BASILICA** A PATRIARHIEI ROMÂNE
BUCUREȘTI • 2021

CUVÂNT ÎNAINTE

CREDINȚA ÎN SFÂNTA TREIME ESTE LUMINA VIEȚII BISERICII

Taina Sfintei Treimi este lumina vieții Bisericii care prin harul Sfântului Duh de la Botez adună în iubire persoane și popoare diferite. *Sfânta Treime nu e nici colectivismul care nivelează Persoanele și nici individualismul care le separă.* Din păcate, toate ideologiile moderne totalitare și secularizate sunt devieri de la creștinismul autentic al Sfintei Evanghelii.

Toate aceste ideologii au apărut în creștinismul secularizat, slăbit în viața sa spirituală, pe teren creștin. Faptul că noi oamenii nu putem menține împreună tot timpul unitatea întregului și distincția părților este o urmare a păcatului. Unitatea umanității și distincția persoanelor umane, noi le fragmentăm, cum spune Sfântul Maxim Mărturisitorul, când constată că „natura umană cea una e tăiată, fragmentată prin patimile egoiste”.

Botezul nu este o simplă iertare a păcatului strămoșesc și încorporarea celui botezat în Biserică, ci este, de asemenea, înfiere și pregătire pentru înviere, cum spune Sfântul Vasile cel Mare într-o „Cateheză despre Botez”. Prin Botez primim darul înfierii și arvuna învierii,

devenim fii ai Tatălui ceresc, prin har, în Dumnezeu-Fiul: „... celor ce cred în numele Lui le-a dat putere să se facă fii ai lui Dumnezeu” (Ioan 1, 12) și: „Și pentru că sunteți fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile noastre, care strigă: Avva, Părinte!” (Galateni 4, 6).

Botezul înfierii prin har arată prezența iubitoare a Fiului în cei botezați, iar Hirotonia ne arată paternitatea spirituală, ca lumină a paternității divine în părinții duhovnicești care păstoresc pe credincioși. Astfel, vedem că paternitatea și filiația din Sfânta Treime se comunică Bisericii prin Duhul Sfânt, se împărtășește ca viață a Sfintei Treimi, primită prin har în interiorul Bisericii.

Deci, se poate spune că *Biserica este plină de Sfânta Treime*, pentru că în Biserică există fii duhovnicești și părinți duhovnicești. Dacă Biserica este redusă la o simplă societate, „*societas perfecta*”, cum se spunea în teologia romano-catolică scolastică, atunci nu se mai simte prezența Sfintei Treimi în Biserică, deoarece prezența Sfintei Treimi se simte mai ales acolo unde este lucrătoare paternitatea duhovnicească și filiația duhovnicească.

Mitropolitul Kallistos Ware spune că experiența cea mai profundă a Duhului Sfânt în Biserica Ortodoxă se face în relația dintre părintele duhovnicesc și fiul duhovnicesc, prin Spovedanie, și apoi prin Împărtășanie, prin creștere duhovnicească. Deci, o teologie *filioque-istă*, în care Duhul Sfânt purcede din Tatăl și din Fiul fără destinatar, nu poate contribui la întărirea vieții spirituale ca înfiere prin harul Sfântului Botez și ca slujire de părinte duhovnicesc prin harul Sfintei Hirotonii. Prin Botezul în Duhul Sfânt, devenim frați în Hristos, iar prin dumnezeiescul har al Hirotoniei, devenim părinți

duhovnicești care primesc și transmit haric iubirea lui Dumnezeu-Tatăl ca lucrare a înfierii oamenilor în iubirea Sa către Dumnezeu-Fiul. Înainte de Hirotonie este adus înaintea Sfântului Altar un frate în credință, un mirean, iar după hirotonie iese din Sfântul Altar un părinte duhovnicesc (diacon). Același Duh Sfânt, Care l-a făcut pe el fiu al lui Dumnezeu după har, frate al nostru în Hristos prin Botez, îl face și părinte duhovnicesc, prin Hirotonie, *pentru că în Sfânta Treime Duhul Sfânt confirmă paternitatea Tatălui către Fiul și filiația Fiului către Tatăl. Așadar, taina Sfintei Treimi, Dumnezeu Unul în ființă și întreit în Persoane nu e o simplă acrobație intelectuală: unu egal trei, trei egal unu, fără nicio legătură cu viața Bisericii. Părintele Stăniloae spunea: „Fiul este destinatarul purcederii Duhului Sfânt”. Deci, Duhul Sfânt purcede din Tatăl și Se odihnește în Fiul cum se spune la Vecernia Rusaliilor.*

Duhul Sfânt este Persoana-Dar, Darul Tatălui către Fiul. Duhul Sfânt este Persoana veșnică prin Care Tatăl nu uită că are un Fiu veșnic și prin Care Fiul nu uită că are un Tată veșnic. Din acest motiv, Duhul Sfânt a fost numit „*nexus amoris*” (legătura iubirii) de către Fericitul Augustin. Sfântul Grigorie Palama a adâncit această teologie a relației de iubire eternă dintre Tatăl și Fiul, iar Părintele Stăniloae a continuat această teologie palamită arătând legătura harică între Sfânta Treime și viața Bisericii, între dogma de credință și viața sacramentală a Bisericii.

Dumnezeu este iubire pentru că este Treime. Dumnezeu este iubire, dar nu poate fi iubire o Persoană singură, o singurătate veșnică, cum este cazul în monoteismul iudaic sau în cel musulman. O singurătate veșnică nu poate fi o iubire veșnică, decât dacă subiectul

respectiv se iubește pe sine într-un solipsism sau narcisism etern, ceea ce este o manifestare nefirească a persoanei care iubește.

Dumnezeu este iubire pentru că este Treime de Persoane distincte, egale și nedespărțite, Care Se conțin reciproc și Se dăruiesc reciproc. Persoanele divine nu sunt una lângă alta, ci sunt interioare una celeilalte. Dificultatea de a înțelege acest fel de unitate fără exterioritate vine din faptul că noi nu ne putem imagina taina Sfintei Treimi în afara spațiului și a timpului, dar în Sfânta Treime nu există spațiu și timp, nu este interval, nu este distanțare între Persoane, ci doar distincție și comuniune. „Eu și Tatăl una suntem” (*Ioan 10, 30*), sau „Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl, pentru că Eu sunt în Tatăl și Tatăl în Mine” (*Ioan 14, 9*), spune Mântuitorul Hristos.

Persoanele Sfintei Treimi sălășluiesc una în cealaltă. Din acest motiv, Biserica a ezitat secole de-a rândul, până în veacul al XV-lea, să picteze icoana Sfintei Treimi. Iar când Rubliov a pictat icoana Sfintei Treimi, nu a numit-o „Sfânta Treime”, ci „Ospitalitatea lui Avraam”, întrucât îngerii care s-au arătat lui Avraam erau prefigurarea tainei Sfintei Treimi. Totuși, azi, din rațiuni didactice sau catehetice pictăm icoana Sfintei Treimi, dar în realitate Persoanele nu sunt una lângă alta, ci una în alta. De aceea, pe tronul din absida Sfântului Altar, numit și *Tronul cel de sus*, șade o singură Persoană, Persoana lui Hristos, Capul Bisericii, însă nu există Hristos fără Tatăl și fără Duhul. Unde este Hristos prezent sunt prezenți și Tatăl și Duhul și unde este Tatăl prezent sunt prezenți și Fiul și Duhul Sfânt.

Din acest motiv, Biserica a adăugat la rugăciunea „Tatăl nostru”, din Noul Testament, cuvinte care nu sunt

în Noul Testament. Nu a corectat Noul Testament, ci a exprimat credința că nu există Tatăl fără Fiul și fără Duhul. „Că a Ta este împărăția și puterea și slava” – atât se spune în Noul Testament, iar Biserica a mai adăugat: „a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh”. Deci, unde este Hristos prezent este toată Treimea prezentă. Dacă este pictat Fiul pe tron este prezentă toată Treimea pe tron, deoarece Tatăl și Duhul sunt în Fiul, iar Fiul este prezent în Tatăl și în Duhul.

Aceste observații le-au făcut Sfinții Părinți, mai ales Sfântul Simeon Noul Teolog (+ 1022), în secolul al XI-lea, și anume că Persoanele divine sunt interioare una alteia, Se conțin reciproc și Se dăruiesc reciproc. Trebuie să știm de ce noi creștinii avem un Dumnezeu care este iubire? Pentru că Dumnezeul nostru este o iubire veșnică de Persoane distincte și nedespărțite. Din acest motiv, slujba de Înviere începe cu binecuvântarea: „Slavă Sfintei și Celei deoființă și de viață făcătoarei și nedespărțitei Treimi”.

Dacă Dumnezeu nu este comuniune de Persoane veșnice El este o singurătate veșnică, iar o *singurătate veșnică nu poate fi nici fericire veșnică și nici bucurie veșnică*. Noi creștinii suntem monoteiști, dar nu pentru că Dumnezeul nostru e o singurătate, ci pentru că Dumnezeul nostru este o comuniune indestructibilă, indivizibilă, de persoane distincte, egale și libere. Unitatea în Sfânta Treime este comuniune, nu singurătate.

Un alt adevăr mare pe care trebuie să-l mărturisim totdeauna este acela că *lumea a fost creată de Dumnezeu-Treime, pentru a participa la slava și bucuria veșnică a Sfintei Treimi. Dumnezeu a creat lumea pentru a împărtăși iubirea Lui veșnică, a Persoanelor divine necreate, unei*

mulțimi de persoane create, care sunt îngerii și oamenii. Dumnezeu nu a făcut lumea ca să arate cât e de puternic, cât e de inteligent, ci pentru ca iubirea care se revarsă din Sfânta Treime să fie dăruită, împărtășită persoanelor umane create după chipul Persoanelor divine. Iar Biserica este unirea prin har a persoanelor umane create cu Persoanele divine necreate.

Sfântul Ioan Damaschinul spune că *sunt trei forme de unitate*. Prima este *unitatea ființială*: Trei Persoane divine au ca și conținut aceeași Ființă, nu câte o treime din Ființă. Unitatea în Sfânta Treime este ființială. Tatăl este singurul izvor al Ființei, dar toate trei Persoanele au ca și conținut o singură Ființă, aceeași Ființă întreagă.

Al doilea mod de unitate este *unitatea ipostatică*, când într-o Persoană se unesc două firi, firea divină și firea umană. Aceasta este unirea ipostatică sau personală în Persoana Fiului lui Dumnezeu întrupat, în Iisus Hristos. Această unire ipostatică arată că Persoana este mai mare decât propria Sa fire, transcende propria Sa natură sau, mai bine zis, Persoana divină poate ca pe lângă propria natură sau fire dumnezeiască să-și împrăzieze, să-și însușească și firea omenească. Astfel, în Iisus Hristos dumnezeirea Lui este unită cu umanitatea pe care și-a însușit-o, prin lucrarea Duhului Sfânt, din Fecioara Maria. Iar această unitate este veșnică și indisolubilă, fiind temelia unirii oamenilor cu Dumnezeu pentru a dobândi mântuirea, adică viața și fericirea veșnică.

A treia formă de unitate este *unitatea harică*, care e Biserica. Mulțimea persoanelor umane este unită cu Sfânta Treime, cu Persoanele divine, *prin har*, iar această distincție între Ființă și har permite ca Dumnezeu să

rămână necomunicabil, neîmpărtășibil în Ființa Sa, dar împărtășibil, comunicabil, prin harul Său, prin energiile Sale necreate. Deci, să nu confundăm cele trei tipuri de unitate. *Unitatea ființială treimică*: o Ființă în trei Persoane. *Unitatea ipostatică (hristologică)*: două naturi într-o Persoană. *Unitatea harică (eclesială)*: mai multe persoane umane unite prin har cu cele trei Persoane divine. Această unitate harică permite ca viața Preasfintei Treimi și iubirea Preasfintei Treimi să se dăruiască nouă în Biserica lui Hristos, plină de harul Sfintei Treimi.

Totodată, un alt adevăr de credință pe care trebuie să îl reținem și să îl mărturisim este acela că *omul a fost creat după chipul Sfintei Treimi*, adică este o ființă iubitoare sau persoană comunională. *Iar întrucât omul a fost creat după chipul unei Comuniuni eterne, înseamnă că el nu se desăvârșește decât în stare de comuniune eternă cu persoanele umane și cu Persoanele divine.*

Prin urmare, când se botează copilul, el trebuie să primească un nume de persoană, de sfânt, pentru că el se botează în numele Persoanelor Sfintei Treimi, adică o persoană creată intră în comuniune de viață eternă cu Persoanele divine necreate și veșnice. Copilul botezat este considerat persoană eclesială din ziua botezului său. De aceea, în aceeași zi i se face Mirungerea și este împărtășit ca o persoană adultă, ca un creștin deplin. Omul a fost creat după chipul Sfintei Treimi. Despre pluralul misterios „Să facem om după chipul și asemănarea Noastră” (*Facerea 1, 26*), Sfinții Părinți au spus: „Când a rostit Dumnezeu-Tatăl aceste cuvinte, El s-a adresat Fiului și Duhului Sfânt” (cf. Sfântul Iustin Martirul și Filosoful).

Nu în ultimul rând, un alt adevăr pe care trebuie să-l cunoaștem și să-l mărturisim este acesta: *Biserica lui Hristos înseamnă adunarea oamenilor în iubirea Preasfintei Treimi și are ca izvor și model de viață comuniunea de viață și iubire a Sfintei Treimi*. Când S-a rugat pentru unitatea Bisericii (cf. *Ioan 17, 21*), Domnul Iisus Hristos nu a spus despre creștini „Să fie una ca Republica Greacă sau ca Imperiul Roman!”. Mântuitorul nu a luat ca model de unitate pentru Biserică o realitate din lumea aceasta, ci cei ce cred în El, în Hristos, trebuie să fie una „*precum Tatăl și Fiul una sunt*”. Sfânta Treime este deci arhetipul după care a fost creat omul și, ca atare, Biserica trebuie să aibă ca model de unitate și de viață unitatea sau comuniunea Sfintei Treimi.

Așadar, *Sfânta Treime este în general lumina vieții umane în comuniune, izvorul haric al vieții umane în unitate*. Când familia trăiește în armonie, iubire și unitate ea devine o lumină a harului Sfintei Treimi. Într-o mănăstire unde este armonie, întrajutorare și rugăciune pentru alții este prezentă lumina Sfintei Treimi. Într-o parohie, într-un sat, într-un cartier, când există armonie, e semnul că oamenii trăiesc din iubirea Sfintei Treimi prezentă în ei, prin harul Duhului Sfânt. În societatea umană există armonie adevărată numai când este prezentă în ea lumina Sfintei Treimi.

Învățătura de credință despre Sfânta Treime a fost formulată în primele secole creștine și apărută încă de atunci de Sfinți Părinți și de Scriitorii bisericești de mai târziu. Lucrarea de față, intitulată *Dialoguri despre Sfânta Treime*, scrisă de Sfântul Chiril, Arhiepiscopul Alexandriei, se numără printre operele care au fost scrise

cu scopul de a apăra dreapta învățătură de credință cu privire la deoființimea celor Trei Persoane divine, în mod particular prin conținutul acestei scrieri fiind urmărită combaterea ereziei ariene, care nega dumnezeirea lui Hristos.

Pentru bogăția explicațiilor patristice, pline de înțelepciune sfântă, care se găsesc în acest volum, binecuvântăm, cu bucurie, publicarea noii ediții a lucrării Sfântului Chiril al Alexandriei despre Sfânta Treime, de data aceasta în colecția de traduceri care poartă semnătura marelui nostru profesor de teologie, Părintele Dumitru Stăniloae, cunoscut în lume ca fiind un teolog al iubirii Preasfintei Treimi, un prieten fidel al Sfinților Părinți ai Bisericii și un înnoitor al teologiei ortodoxe contemporane, pe baza Tradiției din trecut și a creației intelectuale și duhovnicești din prezent, spre slava Preasfintei Treimi și spre bucuria Bisericii.

† DANIEL

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

9 iunie 2021

În ziua pomenirii

Sfântului Chiril,

Arhiepiscopul Alexandriei

SCURTĂ INTRODUCERE

Sfântul Chiril – despre a cărui viață dinainte de 412, când ajunge Arhiepiscop al Alexandriei, ca urmaș al unchiului său Teofil, se știe prea puțin – s-a remarcat prin multe opere de tâlcuire a cărților Sfintei Scripturi și de apărare a credinței ortodoxe împotriva nestorianismului, dar și a arianismului, care continua să aibă aderenți și în vremea sa.

După ce, la 10 aprilie 428, Nestorie a ajuns Arhiepiscop al Constantinopolului, în predicile din cursul aceluiași an a susținut că Fecioara Maria nu trebuie numită Născătoare de Dumnezeu, pentru că n-a născut pe Fiul lui Dumnezeu ca om, ci o persoană omenească. Sfântul Chiril i-a combătut această erezie încă de la începutul anului 429, iar la Sinodul al III-lea Ecumenic din Efes, episcopii adunați acolo au aprobat scrierile Sfântului Chiril și l-au condamnat pe Nestorie ca eretic. În martie 433, Sfântul Chiril a obținut și aprobarea Patriarhului Ioan I al Antiohiei și a episcopilor antiohieni pentru această condamnare, căreia la început ei s-au opus, punându-se astfel capăt schismei care începuse între această eparhie și cele care aprobaseră hotărârea de la Efes.

Dar, înainte de scrierile împotriva lui Nestorie, Sfântul Chiril alcătuiuse deja câteva tâlcuiri ale unor cărți din Sfânta Scriptură. Pe lângă acestea, a alcătuit și scrieri

în care combătea pe arieni, care mai aveau încă destui aderenți la Constantinopol, dar și în părțile Alexandriei.

Despre lupta Sfântului Chiril împotriva arienilor ne dă bogate informații Georges Mathieu de Durand în ediția critică a scrierii Sfântului Chiril: *Despre Sfânta și Cea deoființă Treime (De Sancta et consubstantiali Trinitate, PG 75, 657-1124)*. Această ediție, însoțită de traducerea în limba franceză și de bogate note, a apărut la Éditions du Cerf, în trei volume din *Sources chrétiennes*, nr. 231, 237 și 246, cu titlul *Dialogues sur la Trinité*. Informațiile despre arianismul din vremea Sfântului Chiril și învățătura ortodoxă pe care Sfântul o expune în această operă, pentru a combate arianismul, se cuprind în Introducere la vol. I din aceste *Dialogues (Dialoguri)*.

Această scriere urmează celei intitulată *Thesaurus de sancta et consubstantiali Trinitate (PG 75, 9-656)*, îndreptată de asemenea împotriva arienilor. După Otto Bardenhewer, scrierea aceasta se deosebește de *Thesaurus*, în principal, prin faptul că „intenția polemică trece pe planul al doilea și năzuința de expunere pozitivă e pusă mai mult în valoare” (*Geschichte des altkirchlichen Literatur, IV Band, p. 46*).

Opera *Despre Sfânta și Cea deoființă Treime* este o expunere pe larg a învățăturii despre deoființimea Fiului cu Tatăl, în șase din cele șapte Dialoguri, iar în Dialogul al VII-lea se expune aceeași învățătură, deoființimea Sfântului Duh cu Tatăl, dar și cu Fiul.

Toată învățătura cea dreaptă o întemeiază neîncetat pe corecta interpretare a textelor din Sfânta Scriptură, prin subtile și logice explicări ale acelor texte, dar și pe o înțelegere a sensului adânc al mântuirii oamenilor, pe

care numai Sfânta Treime le-o poate procura. Fără un Hristos Dumnezeu întrupat ca om, mântuirea oamenilor ar fi imposibilă, așa cum ar fi imposibilă și fără un Duh Sfânt de aceeași ființă cu Fiul și cu Tatăl. Numai prin deoființimea cu Tatăl și între Ele a Celor două Persoane venite în noi, dobândim viața veșnică.

Această operă dovedește că numai Sfânta și Cea deoființă Treime poate mântui umanitatea. Dacă Hristos și Duhul Sfânt ar fi creaturi, am rămâne și noi închiși în planul creat, coruptibil și muritor.

Dar învățătura despre Sfânta Treime ca unica temelie a mântuirii, prezentă în această scriere a Sfântului Chiril, ar trebui dezvoltată mai pe larg.

TRADUCĂTORUL

**DESPRE
SFÂNTA ȘI CEA DEOFIINȚĂ
TREIME**

CĂTRE PREZBITERUL ERMIA, PRIN ÎNTREBĂRI ȘI RĂSPUNSURI

Cuvânt înainte la cartea de față

Le este cu totul greu să se apropie de cele dumnezeiești chiar și celor foarte deprinși și în stare să contemple tainele și să privească cele mai presus de minte în „*oglină și ghicitură*”, după zisa preaițeleptului Pavel (1 Cor. 13, 12). Rațiunea omenească este foarte îngroșată și inaptă să pătrundă în subțirimea înțeleșurilor acelorora. Dar, deși e înfricoșător lucru a vorbi despre Dumnezeu, totuși este înțelept lucru a nu alege tăcerea despre aceasta, căci nu le este spre pagubă celor însărcinați cu învățătura. De aceea dumnezeiescul Pavel, știind acest lucru, a spus: „*vai mie, de nu voi binevesti*” (1 Cor. 9, 16).

M-am hotărât, deci, să scriu cartea de față și m-am ostenit din nou să alcătuiesc pentru tine, frate Nemesie, preaiubitorule de învățătură, acest Tratat despre Sfânta și cea deoființă Treime¹. Adunând ideile referitoare la

¹ Numește nouă osteneala pentru scrierea acestui tratat, făcând aluzie la *Tezaurul*, alcătuit mai înainte, în care scrie tot despre Sfânta Treime.

fiecare temă, am alcătuit corpul cărții în șapte scurte cuvântări. Pe acestea le-am întocmit ca răspunsuri pentru preainvățatul Ermia, care ne-a întrebat adesea despre acestea. Stilul este mai liber, potrivit dialogului dintre două persoane, cuprinzând întrebările puse și răspunsurile date. Cel întrebat (Sfântul Chiril) este indicat prin A, cel ce întreabă (Ermia), prin B. Deoarece subtilitatea temelor expuse este foarte mare, ca să se susțină sau să se respingă cu acrivie ceea ce apare în discuție, a fost necesară prezentarea persoanelor. Trebuie, deci, să se observe cu grijă literele prin care sunt ele indicate, căci astfel vom păstra neconfundate și în cea mai bună ordine explicațiile stabilite și conținutul, și de aici rezultă folosul cărții. Mă rog Domnului pentru sănătatea ta, preaiubite.

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	
† DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române	5
<i>Scurtă introducere</i>	
Traducătorul	15

DESPRE SFÂNȚA ȘI CEA DEOFIINȚĂ TREIME

CĂTRE PREZBITERUL ERMIA, PRIN ÎNTREBĂRI ȘI RĂSPUNSURI

Cuvânt înainte la cartea de față	21
--	----

DIALOGUL I

FIUL ESTE COETERN ȘI DEOFIINȚĂ CU DUMNEZEU TATĂL	23
Introducere: Un bătrân râvnitor pentru teologie	23
Simbolul de la Niceea și termenul deoființă m-au pătruns	29
Un termen schimbat	36
Fiul n-ar putea fi de o fire intermediară?	43
Felul unității între Tatăl și Fiul	62
Întoarcerea la noțiunile „deoființă” și „mijlocire”	69
Înțelesul termenilor de Fiu și Născut	75

DIALOGUL AL II-LEA

FIUL ESTE COETERN CU DUMNEZEU TATĂL ȘI NĂSCUT DIN EL DUPĂ FIRE	83
Implicațiile termenului „nenăscut” (punctul de vedere logic).....	86
„Nenăscutul” și Tatăl (punctul de vedere autentic)	104
O primă cercetare asupra unor obiecții scoase din rațiunea nașterii.....	114
Creație și naștere.....	115
Naștere și alterare	128
Cauza nu este anterioară efectului?.....	138
Nașterea în Dumnezeu are în ea un caracter voluntar?.....	146
Nașterea nu trece de la potență la act?	155

DIALOGUL AL III-LEA

FIUL LUI DUMNEZEU ESTE DUMNEZEU ADEVĂRAT CA ȘI TATĂL	163
Ar putea fi o distincție între Dumnezeu cel adevărat și Dumnezeu pur și simplu?	163
Primul exemplu de comunitate a proprietăților între Tatăl și Fiul: atotprezența	171
Altă pildă de lucrare neîmpărțită: chipul.....	179
Fiul nu este inferior Tatălui, ca Dătător de Lege.....	184
Fiul este Viața prin Sine însuși?.....	196
Nu este Fiul inferior Tatălui, pentru că a primit acest nume	200
Filiația prin fire sau cea adoptivă, ca dar al Sfântului Duh.....	208
Despre <i>1 Corinteni</i> 11, 3.....	225
Alte bunuri care implică o comunitate de fire.....	229

DIALOGUL AL IV-LEA

ARGUMENTE ÎN FAVOAREA FILIAȚIEI PRIN FIRE A CELUI UNUL-NĂSCUT	235
Obiecție scoasă din titlul de Întâi-Născut	253
Pentru ce titlul de Fiu n-ar veni dintr-un mod special de creație?	268
Tatăl nu ar putea lucra și nu ar putea să Se facă cunoscut prin Mijlocitor?	277
Obiecții scoase din texte ale Scripturii.....	288

DIALOGUL AL V-LEA

CELE PROPRII DUMNEZEIRII ȘI SLAVA EI PRIN FIRE SUNT COMUNE FIULUI ȘI TATĂLUI. FIUL PRIMEȘTE TOATE CELE DUMNEZEIEȘTI ALE TATĂLUI	311
Smerirea și limbajul îndoit despre Fiul	313
Întoarcerea la obiecția de la început	323
Înțelesul numirilor: chipul și pecetea Tatălui	328
Obiecție: Fiul primește viața de la Tatăl	337
Inferioritatea Fiului sugerată de două texte din Sfânta Scriptură.....	347
Ultima obiecție pe baza Scripturii: supunerea finală a Fiului față de Tatăl	375

DIALOGUL AL VI-LEA

CELE PROPRII OMENITĂȚII ȘI CELE SPUSE NU FOARTE CUVENIT DESPRE DUMNEZEIREA FIULUI SE CUVIN MAI MULT ICONOMIEI, ȘI NU FIRII ÎNSEȘI A CUVÂNTULUI, ÎNTRUCÂT ESTE ÎNȚELES ȘI ESTE DUMNEZEU	383
Întâia obiecție: Fiul este sfințit de Tatăl	385
A doua obiecție: Fiul primește de la Tatăl slava și domnia	403

A treia obiecție: Fiul primește de la Tatăl puterea de a lucra	430
A patra obiecție: Hristos Se închină Tatălui și-Și recunoaște neștiința	442

DIALOGUL AL VII-LEA

DESPRE SFÂNTUL DUH: EL ESTE DUMNEZEU ȘI DIN DUMNEZEU DUPĂ FIRE. POZIȚIA ADVERSARILOR: SFÂNTUL DUH NU E DUMNEZEU.....	457
Fără a vorbi de realitate, Duhul Sfânt are chiar numele dumnezeirii	463
Rolul sfințitor al Duhului. Proba reală a dumnezeirii Sale	469
Alte aspecte ale rolului stăpânitor al Sfântului Duh.....	483
O obiecție din Scripturi.....	489